

виконувала в чоловічому одязі). Безліч робіт написано про рецепцію (сприйняття та відтворення) шекспірівських образів в Англії, Франції, Італії, Німеччині, Данії, Росії, Україні — та й чи можливо перелічити всі країни світу!

Якщо говорити про українську літературу, то в пам'яті одразу ж виникають імена видатних поетів, письменників та драматургів, у творчості яких шекспірівські традиції, мотиви і образи виявилися найбільш чітко: Т. Шевченко, брати Тобілевичі, І. Франко, Леся Українка, М. Рильський, М. Бажан, Б. Олійник, Л. Первомайський, Ю. Домбровський та ін.

Творчість Шекспіра залишила помітний слід в українській літературі. Для романтиків він був союзником у боротьбі із класицистичними догмами, взірцем у відстоюванні ідей вільної, національно-самобутньої літератури. Вони цінували Шекспіра за те, що він, як стверджував один із критиків на початку XIX ст., «не знав ніяких правил і писав за велінням серця та уяви». Його велична спадщина найбільш плідно почала розроблятися, починаючи із 60-х років XIX ст.

На початку 1860-х років письменник-основ'янин В.А. Косовцев перекладає «Гамлета» і «Коріолана», але ці переклади не були опубліковані і вважаються загубленими. 1865 р. у львівському журналі «Нива» з'явився переклад першої дії «Гамлета», зроблений П. Свенціцьким. На початку 1870-х років з'являється вільний переклад «Гамлета» Ю.Федьковича, зроблений з німецького посередника. 1882 року вийшов друком переклад «Гамлета» М.П.Старицького. За цим перекладом шекспірівська трагедія була поставлена в аматорському гуртку київської «Громади», музику до спектаклю написав М.В. Лисенко. Наприкінці 1899 року був опублікований переклад «Гамлета», здійснений П.О.Кулішем за редакцією і з передмовою І. Франка, в якій він зазначав, що перекладач «держався оригіналу далеко докладніше, ніж його попередники». Загалом переклади творів англійського драматурга відіграли помітну роль у розвитку української літературної мови. У XX ст. з'являються високохудожні переклади п'єс Шекспі-

ра, створені М.Рильським, Борисом Теном, М.Бажаном, В.Мисиком, Д.Павличком, І.Стешенко, Л.Гребінкою, Д.Паламарчуком та ін.

Комедії і трагедії англійського драматурга широко входять до репертуару вітчизняного театру. Незмінним залишається і інтерес до трагедії Шекспіра «Гамлет». З її сценічних утілень слід назвати виставу Харківського українського драматичного театру ім. Т.Г.Шевченка (1956, режисер Б. Норд) і Львівського українського драматичного театру ім. М. Заньковецької (1957, режисер Б. Тягно).

Пророчими виявились слова драматурга Бена Джонсона, відомого сучасника Шекспіра, який стверджував: «Він (Шекспір) належить не лише нашому століттю, але всім вікам».

Запитання і завдання для учнів:

1. Що дозволяє назвати шекспірівського Гамлета» неперевершеним взірцем у жанрі трагедії?

2. Поміркуйте, у чому полягає сенс трагедії Гамлета. Вирішивши помститися за смерть батька, принц зводить. Як ви думаєте, чому?

3. Гамлет — герой інтелектуальний. На які питання він намагається знайти відповідь?

4. Гамлет уважає батька прикладом ідеальної людини. Якою мірою він сам відповідає урочисто проголошеному ідеалу?

5. У чому полягає філософський зміст знаменитого монологу Гамлета «Чи бути, чи не бути?»

6. Принц любить Офелію чи вдає, що любить? Якщо вдає, то чому?

7. Як ви розумієте його слова: «Горацію, на світі більше тайн, ніж вашій вченості хоч би приснилось...?»

8. Як ви сприймаєте образ королеви Гертруди? Чи випадкова її смерть?

9. Підготуйте доповідь на тему: «Шекспірівські мотиви, образи та сюжети в українській літературі, музиці та образотворчому мистецтві».

Ю.І. СУЛТАНОВ,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри світової літератури Прикарпатського
державного університету ім. В. Стефаника
Івано-Франківськ

«ГАМЛЕТ» ШЕКСПІРА НА УКРАЇНСЬКІЙ СЦЕНІ

Відомості про перші шекспірівські вистави в Україні з'явилися на початку XIX ст. На думку відомої дослідниці української шекспіріани І.Ваніної, це не було повноцінне втілення шекспірівських творів, бо не було ще професійних театрів. У 1808 — 1810 роках у Харкові працювала трупа з мандрівних акторів і аматорів із дуже строкатим репертуаром. Вони ставили «Гамлета», однак, настільки погано, що важко було вловити навіть основну лінію сюжету. Також ставили цю трагедію відомі київські трупи: польська - Зміївського (1816) та польсько-українська Ленкавського (20-ті роки XIX ст.).

Однією з найбільших провінційних труп І половини XIX ст. була трупа І.Штейна, котра переважно грала у Харкові. У її репертуарі були твори російської та зарубіжної класичної драматургії, в тому числі п'єси Грибоєдова, Шекспіра, Фонвізіна, Мольєра та

інших. У цьому театрі працював М.Щепкін, тут визрів талант відомого актора Угарова.

У 1833 році Штейн заклав свій театр і виїхав з Харкова. Того ж року у місті почала працювати нова трупа, яку очолив колишній актор театру Штейна — Л.Млотковський.

У 1838 р. Млотковський запросив на гастролі московського трагіка П.Мочалова, який прославився в Росії як виконавець ролі Гамлета. У цій же ролі він виступав у Києві під час гастролей трупи Млотковського. Разом з ним грали: Офелія — Млотковська, Полонія — Соленик, Клавдія — Рибаків.

Разом з Млотковською у виставах за участю Мочалова грав майбутній відомий актор М.Рибаків. Найбільший успіх він мав у ролі Гамлета, в якій виступив у 1839 році після гастролей Мочалова.

Узимку 1878 року в аматорському гуртку «Гро-

мада» був поставлений «Гамлет» у перекладі українською мовою одного із засновників національного професійного театру — М.Старицького. Музику написав відомий український композитор М.Лисенко. Вистава відбулася в домі Лисенка і вдруге — у О.Корниського. Як свідчив самовидець, були поставлені лише уривки з трагедії.

На той час питання постановки справжнього шекспірівського «Гамлета» в Україні стояло гостро. Мрії передових діячів українського театру бачити п'єси Шекспіра, поставлені рідною мовою, лишилися нездійсненими.

Значна роль у справі ознайомлення глядача з творчістю Шекспіра належала російським театрам в Україні, на які не поширювалися варварські укази 1876 та 1881 років. Твори англійського драматурга посідали значне місце у репертуарі 2 найбільших в Україні антреприз: М.Соловйова у Києві (кінець XIX - поч. XX ст.) та М. Синельникова у Харкові (початок XX ст.).

У театрі Соловйова жоден сезон не був без шекспірівської вистави. Поряд з творами М.Гоголя, О.Островського театр показував твори Вільяма Шекспіра, зокрема «Гамлета».

Великий успіх шекспірівських вистав у театрі Синельникова зумовлений вдумливим, творчим підходом режисера. Першу постановку «Гамлета» режисер здійснив ще у 1895-1896 рр., коли очолив театр у Ростові.

Пізніше, як зазначає І.Ваніна, у 1914 р. вже у Харківському театрі Синельников повертається до постановки «Гамлета».

Діяльність Соловцова і Синельникова відіграла значну роль у справі утвердження драматургії Шекспіра в Україні. Цій же меті прислужилися антрепризи М. Милославського (Одеса, 70-ті роки XIX ст.) та М. Бородея (Київ, Харків, Одеса, кінець XIX — поч. XX ст.).

Широко відомим в Україні було виконання ролі Гамлета М.Івановим-Козельським. Це була його найкраща роль, за якою — багато років наполегливої праці. Як і Мочалов, Іванов-Козельський трактував образ Гамлета як гуманіста-мислителя, бачив у ньому «месника за зневажену справедливість», підкреслював ненависть до короля Кладія.

Іванов-Козельський, за свідченням Ваніної, має цілий ряд послідовників, найбільш відомим з яких є талановитий актор Мамонт Дальський.

У 1922 р. починає працювати Дніпропетровський державний драматичний театр ім. М.Заньковецької. У 1925 р. творчий колектив вирішив здійснити свою давню мрію — поставити Гамлета. Театральний колектив відмовився від постановки, оскільки

ще не мав для цього необхідного творчого досвіду і не міг розкрити всю глибину філософської думки Шекспіра.

Минули роки... Лише у 1956 р. митці звертаються знову до безсмертного твору...

Головним творчим кредо у роботі Харківського українського драматичного театру ім. Т.Г.Шевченка, на сцені якого «Гамлет» був поставлений того ж року, була вірність сценічній правді.

Гамлет у виконанні Геляса цікавий і правдивий. Він хвилює глядачів ширістю почуттів і переживань.

Образ Гамлета, створений Гелясом, був, на думку Ваніної, початковою стадією роботи українських акторів над складним шекспірівським характером.

Майже через рік після постановки шевченківців на сцені Львівського українського драматичного театру ім. М. Заньковецької у виставі, яку здійснив режисер Тягно, з'явився ще один Гамлет, створений артистом О.Гаєм.

Якщо Геляс акцентував у своєму виконанні на енергії Гамлета, його прагненні до боротьби, то Гай прагнув до розкриття філософських глибин образу, його гуманістичного спрямування.

Виконання Гаєм ролі Гамлета - одне з найважливіших досягнень українського професійного театру.

У виставі Харківського театру ім. Т.Г. Шевченка, стверджує Ваніна, справляло враження виконання ролі Офелії артисткою Л. Поповою, яка створила образ ніжної і чистої у своєму коханні дівчини, а також - талановите відтворення О. Сердюком характеру сильного, владного й жорстокого короля Кладія.

Обидві постановки були результатом серйозної роботи талановитих творчих колективів, які прагнули до найповнішого розкриття не тільки історизму шекспірівських творів, а й усієї їх глибини, соціальної широти і філософської масштабності.

Отже, українська шекспіріана має давню і своєрідну історію, що починається понад півтора століття тому, коли п'єси Шекспіра з'являються в репертуарі мандрівних труп і в Україні починають поширюватися перші переклади творів великого драматурга.

Для діячів української культури ім'я Шекспіра у всі часи було символом гуманізму, людяності, втілення споконвічних мрій про краще вільне життя. На сцені українського театру драматургія Шекспіра пройшла складний шлях — від перших несміливих спроб до значних творчих успіхів. Це був шлях справжнього горіння, шлях боротьби за високе професійне мистецтво.

Н.І. ТАРАСОВА,
кандидат філологічних наук,
Л. БАЛАБАН,
кандидат філологічних наук,
Полтава

